

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXVII. V Ljubljani, 1. februarja 1923. Štev. 1. in 2.

Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu.

Prof. G. Krek.

Uvod.

I. Nekoliko podatkov o zgodovini načrta.

Prvi projekt zakona o ureditvi in pristojnosti sodišč, veljavnega za vso kraljevino, so izdelali dr. Dragoljub Arandjelović in Živojin Perić, profesorja beogradske univerze, ter M. Tadić, takrat predsednik prvostopnega sodišča za mesto Beograd, sedaj advokat v Beogradu. Ta načrt (citiran s kratico »I. nač.«) je priobčen v Beograjskem Arhivu za pravne i društvene nauke, Knjiga 18 (1921), str. 313 sl. in 385 sl. Projekt obsega, kakor je razvidno iz njegovega naslova, (in sicer v členih 88 do 110), tudi predpise o pristojnosti (delokrogu) sodišč. Ti predpisi so bili v poznejših načrtih po pravici izločeni, ker ne spadajo v zakon o (notranji) organizaciji sodišč, marveč ali v poseben zakon ali pa v odnose zakone o postopku. Temu vztrezno so zadevne določbe, kolikor gre za sporno sodstvo civilnih sodišč, v načrtih civilnopravnega reda,¹⁾ dočim so sprejete v zakon o ureditvi sodišč sedaj samo

¹⁾ Prvi načrt civilnega postopka je izdelal Gjorgje Nestorović, državni svetnik v pok. in advokat v Beogradu. Ta t. zv. Niški načrt citiram s kratico »I. ref. nač. cpr.« Dopolan je bil l. 1921 poedinim članom privatnopravnega odseka stalnega zakonodavnega sveta in prof. dr. Antonu Skumoviču v Ljubljani ter predsedniku banskega stola Slavoljubu Sovi v Zagrebu kot ekspertoma. Takrat so se bile že vršile seje širše komisije, ki je bila ustanovila važne smernice za bodoči zakon o ureditvi sodišč, in je bil izdelan že tudi deln. načrt tega zakona (prim. glede tega gori besedilo). Ker se osnove tega načrta niso več ujemale s I. ref. nač. cpr., ki se je vrh tega v poedinih določbah premalo dosledno držal osnovnih

splošne določbe o glavnih funkcijah teh sodišč, in to šele v zadnji njegovi obliki komisijskega načrta (glej zdolaj!).

Omenjeni prvi načrt našega zakona kritizira pokojni predsednik višjega deželnega sodišča v Ljubljani Ivan Kavčnik v navedenem Arhivu, Knjiga 19. (1921), str. 62 sl. zlasti z vidika modernega spornega postopka. On se izjavlja odločno proti uvedbi občinskih sodišč v Sloveniji, ker niso ta sodišča pri nas niti poznana niti potrebna, proti apelacijskemu sodišču s pismenim postopkom, proti kasacijskemu sodišču kot izključno kasatorni stopnji in proti »delovodnemu protokolu« starega sodnega reda. V istem letniku istega časopisa se je oglasil k temu predmetu ponovno k besedi str. 288 sl., vzdržujoč svoje prvotno stališče in z nasvetom, naj se sestavi najprej načrt novega civilnega postopka, preden se preide na izdelovanje načrta predmetnega zakona. Soglaša z mnenjem Gj. Nestorovića (Arhiv, Knjiga 19. [1921] str. 153), po katerem se naj izločijo določbe o pristojnosti sodišč.

I. nač. se je oziral poglavitno na civilnopravne funkcije sodišč. Pravila, ki se nanašajo na porotna sodišča, na sodno pristojnost v kazenskih stvareh in na državno pravdnništvo (»tužništvo«), je izdelal posebej dr. Tomo Živanović, profesor beograjske univerze. Ta delni načrt, objavljen v Arhivu,

načel modernega postopka, smo se izjavili iz večine za korenito predelavo tega prvega osnutka civilnopravnega reda. Predelava je bila poverjena stalnemu članu dr. Hugonu Werku, advokatu v Zagrebu, ter ad hoc pozvanima prej imenovanima ekspertoma kot izrednima članoma. Tročlanska komisija je sestavila nov, bistveno izpremenjen načrt, naslovljen »Zakon o sudskom postupku u gradjanskim pravnim sporovima (gradjanski parnični postupak)« in v predležem članku citiran kot »II. ref. nač. cpr.«, ki se drži vobče doslovno avstrijskega sodnega pravilnika (jur. norme) in avstrijskega civilnopravnega reda. Izločene pa so vse norme, ki se tičejo izključno nespornega postopka (vštevši zadevne kompetenčne predpise), kakor tudi norme, ki se tičejo posebnih vrst postopanja (zlasti tudi §§ 548—602 našega c. pr. r.). Prvi del tega načrta, ki obsega poglavitno določbe našega sod. prav., je bil predmet posvetovanj ožje komisije, koje člani sta bila razen že imenovane trojice dr. Dragoljub Arandjelović, profesor beograjske univerze, in Gjorgje Nestorović (poslednji kot predsednik). Na sejah, ki so se vršile od 5. oktobra do 20. oktobra 1922, je bil tekst ustanovljen menda do § 157. Ta načrt redakcijske komisije imenujem »Deln. kom. nač. cpr.«

Knjiga 18. (1921) str. 465 sl., je bil pozneje vdelan v I. nač., ki so ga njegovi avtorji tudi sicer nekoliko izpremenili in popravili.

Na ta način dopolnjeni in popravljene načrt (citiran kot »II. nač.«), je bil takoj predložen širši komisiji, sestavljeni iz članov civilnopravnega in kazenskopravnega odseka St. Z. Sv. in še nekaterih članov veščakov iz pokrajin, ki je imela svoje seje od 18. aprila do 23. aprila 1921 v Beogradu. Izkazalo se je, da še ni bil goden za dokončno sklepanje. Širša komisija se je morala omejiti na ustanovitev nekaterih glavnih smernic glede posebno spornih načelnih vprašanj in na izvolitev ožje komisije, sestoječe iz članov Arandjelovića, Kreka, Maurovića (profesorja na zagrebški univerzi), Nestorovića in Werka (advokata v Zagrebu), kateri je bilo naročeno, da redigira načrt v smislu ugotovljenih smernic.

Vsled raznih osebnih zaprek sta se mogla redno udeleževati sej te komisije samo Nestorović in pisec tega članka, a tudi ta člana samo nekaj dni. Tako je dovršila ožja komisija pri tej priliki samo prvi del zakona, to je splošna pravila in poglavje o sodiščih. Zadevni elaborat citiram s kratico »Deln. nač.«

Razne neprilike so zasledovale ta načrt še nadalje. Bile so na poti, da se redakcijska komisija ni mogla več sestati v doglednem času, vsled česar je pravosodno ministrstvo poverilo dr. Werku nalogo, da sam prevzame in dovrši redakcijo, držeč se pri tem navodil širše komisije in uporabljajoč omenjeni delni načrt. Werk je dovršil in predložil svoje delo sredi oktobra 1922; citiram ga z »Ref. nač.«

Werkov načrt je bil doposlan članom redakcijske komisije, žal, stoprv nekaj dni pred njenim sestankom, odrejenim na dan 20. oktobra 1922 v Beogradu za razpravljanje in sklepanje o njem. Dotičnih posvetovanj so se udeležili pod predsedstvom predsednika Kasacijskega sodišča v Beogradu Mihajla Jovanovića razen gori imenovanih članov (Arandjelovića, Kreka, Maurovića, Nestorovića in Werka) dr. Anton Skumović, profesor ljubljanske univerze, in Slavoljub Sova, predsednik banskega stola v Zagrebu, ki ju je privatnopravni odsek St. Z. Sv. bil kooptiral za sodelovanje pri unifi-

kaciji civilnoprocesualnih zakonov. Komisija je svoje delo dokončala dne 2. novembra 1922. Njen elaborat (v tem članku navajan kot »Kom. nač.«) obsega 106 paragrafov. Naslanja se v bistvu na pri nas veljavni avstrijski zakon o uredbi sodišč z dne 27. novembra 1896, drž. zak. 217, upošteva pa seveda posebne razmere in potrebe naše kraljevine in naše zakonodavstvo, predvsem ustavo in osnutke zakonov o sodnikih, o advokatih, o civilnih državnih nameščencih (poslednjega zakona v obliki prvega predloga, ki ga je izdelala vladna komisija, in ki je objavljen tudi v slovenskem prevodu, Ljubljana 1922) itd. Komisiji pa žal ni bila dana prilika seznaniti se z besedilom kazenskopravnega reda, čigar načrt je kazensko-pravni odsek St. Z. Sv. že takrat bil dovršil. In tako tega zakonodavnega elaborata pri svojem delu tudi ni mogla več upoštevati.

Kom. nač. predpostavlja, da se uzakoni novi (II. ref. oziroma kom.) načrt civilnopravnega reda (glej op. 1), ki recipira naš (avstrijski) sodni pravilnik (Zakon z dne 1. avgusta 1895, drž. zak. 111) in naš civilnopravni red (Zakon z istega dne, drž. zak. 113). Priporočati je, da se kom. nač. »Zakona o uredjenju sudova« — tako se glasi naslov sedaj — dopošlje v oceno vsem ostalim članom privatnopravnega in vsem članom kazenskopravnega odseka St. Z. Sv., dalje pa tudi najvišjim in višjim sodiščem, pravnim fakultetam, advokatskim in notarskim zbornicam, trgovskim in obrtniškim (industrijskim) zbornicam, pravniškim združenjem itd. Na podlagi zadevnih mnenj bi utegnila redakcijska komisija ustanoviti dokončno besedilo načrta, ki bi ga bilo — po morebitni odobritvi poedinih odsekov — predložiti širši komisiji St. Z. Sv., potem pa skupščini oziroma njenemu zakonodavnemu odboru istočasno z dotlejš dogotovljenima načrtoma civilnega in kazenskega postopnika.²⁾

²⁾ Sestava najvažnejših kratic, ki jih uporabljam za načrte zakona o ureditvi sodišč: 1.) »**I. nač.**«, t. j. projekt Arandjelović-Perić-Tadić; 2.) »**II. nač.**«, t. j. isti projekt, dopolnjen in popravljen ter predložen širši komisiji; 3.) »**Deln. nač.**«, t. j. načrt I. dela zakona (Krek - Nestorović); 4.) »**Ref. nač.**«, t. j. načrt, ki ga je izdelal dr. Werk; 5.) »**Kom. nač.**«, t. j. načrt, sklenjen po redakcijski komisiji. Paragrafi brez dastavka se nanašajo na ta poslednji načrt. Pripominjamo, da tekst tega načrta, ki ga upo-

II. Splošne pripombe.

Kdor primerja komisijski načrt, čeprav le površno s I. in II. načrtom, zapazi gotovo takoj razveseljiv napredek. Občinska sodišča, ki so bila po teh načrtih integralna sestavina ustroja sodišč, imajo po sledečih načrtih značaj fakultativnih, posebnih sodišč, ki jih zakon samo omenja kot taka (§ 1, odst. 2), a njih ustanovitev nikakor ni obvezna tam, kjer ne obstoje, marveč le potestativna — uvedejo se na zahtevo oblastne skupščine — in njih sestava, pristojnost in postopek je urediti s posebnim zakonom (§ 99, odst. 2). Tako je Sloveniji in Dal-

rabljam v navzočem članku, in ki bode na koncu te razprave kot dodatek ponatisnjen, ni morda kak oficialni tekst, objavljen po pravosodnem ministrstvu — take oficialne izdaje še ni —, temveč tekst, kakor sem si ga sam sestavil na podlagi ref. nač. in izprememb, sklenjenih na sejah redakcijske komisije. Glede na naglico, s katero je morala komisija delati, ni izključeno, da je ostala ali celo nastala v mojem besedilu kaka netočnost, ki se ne nahaja v komisijskem sklepu. Vendar pa mislim, da ni mnogo takih pogrškov, posebno ne takih, ki bi bistveno izpremenile smisel zakona. Za ortografijo — poslužujem se kolikor možno ekavščine in fonetičnega pravopisa — odklanjam vsako odgovornost, to tembolj, ker tudi prvi oficialni (ndefinitivni) prepis pravosodnega ministrstva v tem oziru ni bil dosleden.

Za načrte civilnega postopka rabim te-le kritice: 1.) »I. ref. nač. cpr.«, t. j. načrt, čigar avtor je Nestorovič; 2.) »II. ref. nač. cpr.«, t. j. načrt, ki so ga redigirali Skumovič, Sova in Werk; 3.) »Deln. kom. nač. cpr.«, t. j. načrt, čigar besedilo je ustanovila redakcijska komisija za cpr. do § 157 (pr. m. op. 1.).

Vladni načrt zakona o civilnih državnih nameščencih je označen kot »sl. prag.« (službena pragmatika). Na izpremembe, ki jih je izvršila posebna komisija zakonodavnega odbora skupščine v jeseni 1922, sem se mogel ozirati le v toliko, kolikor so mi postale znane na podlagi dnevniških poročil. Načrt zakona o sodnikih, ki ga je izdelala posebna komisija sodnikov, imenovana po pravosodnem ministrstvu, in ki je objavljen v beograjskem Arhivu za pravne i društvene nauke, knjiga 20 (1921), str. 60 sl., citiram kot »sod. zak.« (sodniški zakon).

Naše (avstrijske) zakone navajam kakor sledi: Zakon z dne 27. novembra 1896, drž. zak. 217, o ureditvi sodišč: »o. z.« (organizacijski zakon); zakon z dne 1. avgusta 1895, drž. zak. 111 (pravilnik o sodni pristojnosti): »sod. prav.«; ces. ukaz z dne 1. junija 1914, drž. zak. 118 o izpremembah postopka v državljanskih pravnih stvareh: »razbr. nov.« (razbremenitvena novela); naredbo prav. min. z dne 5. maja 1897, drž. zak. 112: »posl.« (poslovnik). Ostale kratice kakor c. pr. r., i. r., k. pr. r. so obče znane in v rabi in jim ni treba pojasnila.

maciji moči, varovati absolutno ločitev pravosodstva od uprave tudi na zunaj. Ako nočemo sami drugače, ostane pri nas to osnovno načelo jurisdikcije ne samo materialno, temveč tudi formalno strogo izvedeno, dočim je za druge pokrajine, v katerih že obstoje občinska sodišča ali njim slične ustanove, sicer legislativno zajamčeno (§ 1, odst. 2), vendar pri pravih občinskih sodiščih praktično težko izvedljivo.³⁾

³⁾ Poglavitno glede na to načelo in ker se pri nas niti občinski posredovalni uradi, uvedeni z zakonom z dne 21. septembra 1869, drž. zak. 150, oziroma (za Kranjsko) z dež. zak. z dne 27. septembra 1911, dež. zak. 45 in (za Štajersko) z dež. zak. z dne 29. decembra 1914, dež. zak. 23/15, niso obnesli, sem nasprotnik občinskih sodišč, to je takih sodišč, pri katerih sodelujejo kot sodniki izključno laiki, izvoljeni po občinskih ali občinskem zastopu ali katerikoli drugi politični organizaciji. V to skupino občinskih sodišč spadajo srbski »opštinski sudovi« po gradj. suds. postopku in izmenah in dopunah z dne 17. jan. 1876 oz. z dne 26. jan. 1901. Njihov ustroj (izvolitev po občinskem zboru) in povrh dejstvo, da je občinsko sodišče hkratu upravni izvrševalni organ obč. zbora in odbora, povzročuje utemeljene pomisleke. Zakaj izročiti ravno revno in najmanj izobraženo prebivalstvo slabšemu pravosodstvu? (prim. Glaser, Ges. kl. Schriften II, 307—350, Pollak v Mischler-Ulbrich, Oe. St. Wörtl. in tam navedene pisatelje.) Enako sumljivi se mi zde »mjestni sudovi«, uvedeni na Hrvatskem z zakonom z dne 3. oktobra 1876, Sb. 87 (en krajni sodnik z dvojico »prisežnikov«, vsi izvoljeni po občinskem zastopstvu, potrjeni po banu). Taka prava občinska sodišča imajo tudi v Bulgariji po zakonu z dne 18. decembra 1887 (občinski poglavar in dva prisednika, izvoljena iz občinskega odbora za eno leto) in v Rusiji (menda samo še v nekaterih velikih mestih; njih ime Učastkovy mirovoi sudja spominja na srbske »časnike«). Tudi švedski Häradsrätter ali Landtdomstolar spada v to kategorijo, dasi deluje tamošnjih sedem prisednikov pod predsedstvom sodnika strokovnjaka. In nič boljši ni italijanski Conciliatore, ki ga predlaga občinski svet in potrjuje kralj oz. po njem delegirani prvi predsednik Corte d'appello, kateremu se pridružujejo v Španiji Jueces municipales takisto kot pravi sodniki, izhajajoči iz občine. Najdeš jih torej tu in tam po kontinentu; da igrajo angleški t. zv. Justices of the Peace še veliko večjo vlogo (prim. Gerland, Engl. Gerichtsverfassung I, 3 sl.), je dejstvo, ki nas glede na povsem drugačno sodno organizacijo Vel. Britanije vsaj praktično ne more zanimati. Ako abstrahiramo od teh »mirovnih sodnikov«, tedaj menda ni zgrešena domneva, da je ta institucija udomačena in priljubljena v prvi vrsti tam, kjer imajo dolgo in težavno pot do drž. sodišča, in zaostajajo komunikac. razmere za potrebami. Ne zato, ker pričakujejo od laiškega elementa dobrodejen vpliv na pravosodstvo v smeri primernosti (aequitas) kakor

Dobrodejno učinkuje tudi smotrna sistematika, ki ni samo postulat znanstvene lepote, marveč služi tudi boljši uporabnosti zakona, ker lajša pravilno razumevanje in memoriranje. V prvotnih načrtih smo jo pogrešali.

Zakonodavna tehnika stoji sploh v kom. nač. na mnogo višji stopnji, kar se pokazuje zlasti v dosti točnejšem izražanju in v uniformiranem jeziku. Kodifikatorji so se trudili, da rabijo za iste pojme po možnosti povsod iste izraze, za iste

pri porotnikih ali skabinih, zagovarjajo občinska sodišča, marveč s pogledom na pomanjkanje držav. sodišč in na razbremenitev državnih financ. Zadovoljujejo se s slabšim, ker boljšega ne morejo nuditi. Vsekako je značilno, da so med tistimi državami, ki nimajo občinskih sodišč, ravno take, kojih komunikacije odgovarjajo potrebam, ki posvečajo pravosodstvu posebno skrbno pozornost in slové po dobri justici, na prim. Nemčija. (Pooblastitev § 14 št. 3 n. GVG. je imela le partikularnopraven pomen; določba je sedaj obsoletna.) V teh državah so se tudi poskusi uvesti taka sodišča izjalovila (tako n. pr. v bivši Avstriji, kjer je bil leta 1894. izdelan osnutek zakona, ki je predvideval nehonorirane »mirovne« sodnike laike za spore do 20 gld., ki pa ni bil uzakonjen.) Vse to in aksiom, da bodi v pravosodstvu najboljše ravno še dovolj dobro, je treba imeti pred očmi, kadar gre za preosnovo sodne organizacije. Vendar nam je razločevati med občinskimi sodišči, kakršna so navedena, in drugo laiško ustanovo, poklicano podpirati državna sodišča: navadno (toda zmotno) takozvanimi *mirovnimi sodniki* (juges de paix, giudice di pace). To je drugi tip, ki se običajno konfundira s prvim, ki se pa od le-tega bistveno razločuje. Mirovni sodnik sploh ni sodnik temveč samo organ, ki je poklican napotiti poravnavo; bodisi da je njegovo sodelovanje obligatorno in pogoj za iskanje pravice pri pravih sodiščih (kakor v Švici, na Danskem in Norveškem), bodisi da je samo fakultativno (kakor pri nas). Proti takim poravnalnim ali posredovalnim uradom ali komisijam, dasi izvoljenim po občini, po mojem mnenju ni kaj ugovarjati z načelnega našega stališča. Seveda pa je vprašanje, ali je ta institucija praktične vrednosti in ali ne zavlačuje morda po nepotrebnem zasledovanja prava, zlasti tam, kjer so poravnalni poskusi obvezni. V Sloveniji (in tudi v nemškem delu Štajerskega) se posredovalni uradi, kakor rečeno, niso obnesli. Ker so občinska sodišča po zakonu, predvidenem v § 99. gdst. 2. zamišljena brezdomno kot prava sodišča z judikaturno kompetenco in sestavljena potom izbora po občini (arg. verb. »o načinu biranja opštinskih sodija«), torej več ali manj po srbskem vzorcu, smo smatrali za umestno, da prepuščamo narodu, zastopanemu v oblastni skupščini, da po svojih potrebah in svojem preudarku sam odloči, hoče-li sprejeti institucijo, katere ustroj bo dotlej mogel spoznati iz zadevnega zakona.

misli povsod isto jezikovno obliko. Tudi to postopanje pospešuje nemalo razlaganje zakonske volje — isti način izrazovanja: torej ista misel — in daje vrh tega na razpolago mne-motehniški pripomoček, ki se ne sme podcenjevati. Zlasti so tudi strokovni termini vobče točnejši nego v prvih načrtih in se — kar je posebno hvalevredno — ne konfundirajo, temveč se strogo ločijo drug od drugega; kjer se je zdelo potrebno ali koristno, se uporablja za izvesten pojem dosledno samo en edini terminus, ki je postal s tem hkratu drugim pojmom nedostopen. V omenjenih ozirih je žal naša ustava sila nedostatna in je tupatam tudi redaktorje našega zakona ovirala pri njihovem delu. Na drugi strani pa je ravno ustava, ki še ni bila uzakonjena ob času, ko so se sestavljali prvi načrti, izdatno olajšala prizadevanje kodifikatorjev, lahko rečem, da jim je delo stoprv omogočila. Saj jim je bilo sedaj šele moči graditi na trdnem, zanesljivem temelju!

Posebna zasluga kom. načrta je, da se v njem zrcali jasno ves ustroj sodnih oblastev in hirarhija sodnega, zlasti pa sodniškega osobja. Tu je prvič točno označen vrstni red in delokrog poedinih sodišč, prvič pojem sodnika opredeljen na brezdvomen način; imenovane so prvič vrste in funkcije sodniškega pomožnega osobja, in prvič so narisane v točnih črtah glavne konture sodne pisarne in njenega uradništva. Tu kakor tudi povsod drugod hoče načrt, da je kolikor mogoče določen in odločen. Ako se mu to glede pisarniških uradnikov ni posrečilo v isti meri kakor pri sodniškem osobju, so to zakrivili v prvi vrsti sila heterogeni dejanski in material-nopravni odnošaji v naši državi, ki sedaj še ne dopuščajo jasne slike o tem, ali in v kateri meri se bodo dali izenačiti. (Kot primer navajam le zemljiško knjigo.)

Kar pa razločuje deln. in kom. načrt pred vsem od prejšnjih načrtov, je dejstvo, da so izločene poslednje reminiscence na stari postopek. Izginilo je »Apelacijsko« in »Kasacijsko« sodišče; na njih mesto sta stopili »Veliko« oziroma »Vrhovno« sodišče kot svedoka ustnega in neposrednega postopanja oziroma judikaturne, ne kasatorne funkcije ter kot od daleč vidna miljnika ob cesti v blaženo deželo modernega procesa, ki ga

nam obeta novi načrt civilnega postopnika.⁴⁾ Da se je moral ob takem pojmovanju umakniti tudi stari »vložni zapisnik«, ki je strašil še v prvotnih načrtih in je bil izločen šele v deln. načrtu, je samo ob sebi umevno. Z njegovo odstranitvijo pa je otvorjena prosta perspektiva v smeri modernega poslovnika, podobnega našemu.

Tako so postale vse bojazni neutemeljene, vse želje izpolnjene, katere je izrazil pokojni predsednik Kavčnik v prej omenjenih sestavkih in v svojem članku, objavljenem v Sl. Pr. 1920, str. 279—281.

Namen nastopnih izvajanj je, podati črtico o zadnjem osnutku in s tem omogočiti, da se seznanijo naši pravniki čim

⁴⁾ Znano je, da srbski kasacioni sud pravzaprav ni prava tretja stopnja, ki bi odločevala v stvari sami, temveč je njegova naloga: »da motri da se u zemlji kako formalni tako i materialni zakoni i propisi . . . upotrebljaju u onom smislu, u kom oni glase, i jednoobrazno«. To bode seveda najznamenitejša naloga tudi našega bodočega vrhovnega sodišča (prim. §§ 42 in 57), vendar ne edina. Srbskemu kasacijskemu sodišču gre le pravica, da potrdi ali razveljavi nižjestopne razsodbe in sklepe. Njegov delokrog se torej ujema s francoskim vzorcem, po katerem je organiziran tudi italijanski Corte di cassatione, ruska kasacijska instanca, bolgarski kasacijski dvor, španski Tribunal supremo in sploh večina najvišjih sodišč, dočim je pač najpopolnejši tip prave tretje stopnje švedski vrhovni sodni dvor, ki preresetava ne samo pravna in dejanska vprašanja, temveč vzprejema (sicer ne secundum, pač pa praeter legem) tudi nove dokaze (Uppström v Leske-Loewenfeld II, 477). Temu tipu se približuje med drugimi (glej posebno § 543 ogrskega c. pr. r.) tudi avstrijsko vrhovno (in kasacijsko) sodišče; vsekako bolj nego nemško državno sodišče. Nemški c. pr. r. sicer ne stoji na stališču francoskega prava (glej § 565, odst. 3 n. cpr.); ker pa je revizijskemu sodišču vsakršno dejansko ocenjevanje prepovedano (§ 561), mu je v mnogih slučajih onemogočeno, da odloči v stvari sami, kar velja v še večji meri za nizozemski Hooge Raad (Asser v Leske-Loewenfeld III, 1°. 477). Glede na inozemsko zakonodavstvo in uvažujoč, da prevladuje vsekako francoski tip, se moramo tem bolj veseliti dejstva, da se je naše zakonodavstvo odločilo sprejeti napredni avstrijski vzorec, ki je problem tretje stopnje rešil na sijajen način, držeč se srednje linije med praktično neizvedljivim švedskim idealom in francoskim anahronizmom. § 607, odst. 1 II. ref. nač. cpr. pravi: »Revizijski če sud u pravilu sam odlučiti o dotičnoj stvari«. To so zlate besede. Za sodnike najvišjega tribunala naj ne veljajo besede svetega pisma: Govorjenje vaše pa bodi: Da, da; ne, ne; kar je več je od zlega. Preko potrditve in razveljave naj izrekajo sami, kaj je pravo in zakaj.

prej z njega glavnimi načeli in najvažnejšimi določbami, in — kar se mi zdi nič manj važno — tudi z nagibi, ki žal niso niti kot priloga ref. načrta, niti v sejnih zapisnikih ugotovljeni, a so vendar pomembni osobito tam, kjer se načrt razločuje od svoje avstrijske predloge. Članek hoče torej, da je v prvi vrsti informativen. Kritično ocenjevanje ni nameravano; morda bi članu komisije niti ne pristojalo; vsaj sedaj še ne, ko je načrt komaj izgotovljen in še ni bilo dovolj časa, baviti se s podrobnostmi in razmotrivati poedine določbe in njih praktiške posledke z vseh mogočih vidikov. Vendar se mi menda ne bo štelo v zlo, da navzlic temu ne zatajujem svojega mnenja tam, kjer bi ne želel, da se identificira moje mišljenje z mislimi izraženimi v načrtu. Morda bo ravno to izzvalo debato in na ta način vsaj posredno pospeševalo korist zakonodavnega dela. Vsekako se pač nihče ne more zavedati nemerodavnosti osebnega mnenja tako globoko kakor tisti, ki je sam sodeloval, nihče višje ceniti resničnosti Bismarckovih besed »Die Kritik ist leicht, die Kunst ist schwer«. Naj se torej uvažujejo zavedne pripombe sine ira et studio, kakor so bile napisane, kot skromni doneski, upravičeni le po Propercijevem *In magnis et voluisse sat est*. Naj se pa tudi upošteva, da mi je bil, kakor rečeno, glavni smoter pravočasna informacija in glavno pravilo *Bis dat qui cito dat*. Morda sem se držal tega pregovora na račun temeljitosti. To bi ne bila prevelika nesreča. Članek je dosegel svoj namen, ako izzove korenito in pravočasno oceno našega načrta po pokličnih teoretikih in praktikih.

Zakonski načrt je razdeljen na šest odsekov. V I. odseku se razpravlja o rednih sodiščih, o njih ustanovitvi, organih, sestavi in najvažnejših funkcijah (§§ 1—64). II. odsek se bavi s sodnim osebjem, to je s sodniki in sodniškimi pomočniki, s pisarniškim osebjem in s sodnimi služitelji (§§ 65—81). Poglavje o pisarniških uradnikih se je obneslo nekam revno in nedostatno iz že omenjenih razlogov. Načrt se v glavnem zadovoljuje, da je klicar v puščavi, ki prorokuje prihod odrešenika v osebi pravosodnega ministra. Tu bo morala komisija pač sama svoj čas vse potrebno pripraviti, da se ministrska naredba prilagodi potrebam novega procesa in sodobnega poslovanja sploh. Njena naloga bode, da vzdrži pisarniško osebje

vsaj na isti višini, na kateri se nahaja pri nas, oziroma da ga dvigne v drugih pokrajinah na isto višino, ustanavljajoč primerne predpise o šolski predizobrazbi, o pripravljalni službi, o polaganju izpitov itd. Nekaj važnih namigljajev daje IV. odsek našega načrta, zlasti § 86, ki izroča pisarni vsaj fakultativno prav važne in ne ravno enostavne posle. Ako naj dotične določbe ne bodo prazne besede, ako bodi marveč pisarna v resnici kos svoji nalogi, tedaj bo — brez ozira na naše ozemlje — treba smotrenega reformatornega dela. Posebno skrbno se bodo morale izdelati prehodne določbe, da se na eni strani ne poseže preobčutno v pravico starega uradništva, na drugi strani pa vendar ustvari podlaga za dobro usposobljeni naraščaj. Zaradi tega pa, ker bo morda tuptam legislativnih, zlasti pa praktiških težkoč, ne smemo biti črnogledi in skeptično zanikati izvedljivost velikopotezne pisarniške reforme.⁵⁾ V III. odseku (edinem § 82) se ugotavlja, komu gre nadzor nad

⁵⁾ Tudi v Avstriji so bile pisarniške razmere pred Kleinovo justično reformo nepovoljne, tako glede predzobrazbe kakor glede gospodarskega položaja pisarniških uradnikov. Saj je celo Randa svaril pred odpravo splošnega vložnega zapisnika, ker se je bal, da pisarniško uradništvo ne bi bilo kos svoji nalogi, bodisi intelektualno, bodisi moralno (Gutachten über den Gesetzentwurf, betreffend die Besetzung, innere Einrichtung und Geschäftsordnung der Gerichte 1896; prim. tudi Rabe v Ger. Ztg. 1896, št. 35 in 36). In vendar so se izkazali pomisleki proti reformi neutemeljeni. Drugi resorti sedaj naravnost občudujejo vzorno točno delovanje naših sodnih pisarn. zlasti v Sloveniji, kjer so neprecenljiva opora in razbremenitev sodnikov. In to morajo postati po vsej kraljevini, če hočemo, da naj zadoščajo sodniki spričo povečanih zahtev, ki jih bodo nanje stavili ne samo novi procesualni, temveč pred vsem tudi novi materialnopravni zakoni. Ali bodo sredstva za dosego tega cilja povsem enaka, kakršna so bila primerna za Avstrijo, je seveda drugo vprašanje. Tu kakor vobče pri naših zakonodavnih prizadevanjih bi morali v vsakem oziru imeti pred očmi tiste modre besede starega weimarskega velikana, ki jih je izustil, razgovarjajoč se s svojim tajnikom o francoski revoluciji, in ki bi bile vredne biti geslo zakonodavcem mladih držav in mladih narodov: »Alle Versuche, irgend eine ausländische Neuerung einzuführen, wozu das Bedürfnis nicht im tiefen Kern der eigenen Nation wurzelt, sind töricht..., denn sie sind ohne Gott, der sich von solchen Puschereien zurückhält. Ist aber ein wirkliches Bedürfnis zu einer großen Reform in einem Volke vorhanden, so ist Gott mit ihm, und sie gelingt.« (Eckermann, Gespräche mit Goethe, 4. jan. 1824.)

pisarniškim in služiteljskim osebjem. IV. odsek načrtava v splošnih obrisih poslovanje pri sodiščih, prepuščajoč podrobnosti bodočemu poslovníku (§§ 83—90). V. odsek zajamčuje sodniškemu osebju in sodniškim pomočnikom določene ferialne dopuste (§§ 91 in 92), dočim nas VI. odsek seznanja z glavnimi organi in načeli sodne uprave in službenega nadzora nad sodišči in sodniki (§§ 93—98). VII. odsek je rezerviran za prehodne in zaključne določbe (§§ 99—106). K temu odseku je pripomniti, da še ni zamišljen kot dovršeno delo. Treba bode upoštevati še marsikateri pravni institut in marsikatero določbo partikularnega zakonskega, morda tudi običajnega prava, na katera se komisija ni mogla ozirati bodisi radi naglice, s katero je morala dovršiti svoje delo, bodisi vsled tega, ker je sodelovanje poznavalcev poedinih partikularnih prav v tej materiji neizogibno. Zlasti v tem oziru bode sotrudništvo višjih sodišč, odvetniških in notarskih zbornic, pravniških društev in poedinih pravnikov neobhodno potrebno, da se preprečavajo vrzeli in antinomije, ki bi jih inače ne bilo moči vse predvideti.

Z ozirom na ravnokar navedeno vsebino našega načrta mi je še omeniti, da so imeli starejši načrti v II. odseku (očividno neumestno pod zaglavjem »Sudsko osooblje«) poglavje o državnem »tužioštvu« (bolje »odvjetništvu«, »branioštvu« ali »prokuri«). To poglavje je komisija izločila, ker je bila mnenja, da ne spada v zakon o ureditvi s o d i š č, in ker ni hotela prejudicirati kazenskopravnemu odseku St. Z. Sv., ki je v prvi vrsti poklican, ako gre za državno pravdnštvo po avstrijskem vzorcu, da sestavi zadevne določbe, ki jih more tudi samo on uvrstiti v legislativni elaborat, kamor spadajo, namreč v kazenski postopnik. Zaradi tega priča sedaj le še § 104, uvrščen med prehodne in zaključne določbe, da komisija na ta institut (kakor tudi na poroto) ni pozabila.⁶⁾

⁶⁾ Pri tej priliki naj opozorim na svoje pripombe k § 50, št. 5. V tej določbi; zlasti pa v izločenem § 73, odst. 2 in 3 ref. nač. so prvi zacimki razširjenega delokroga generalnega prokuratorja in državnega pravdnštva sploh kot zastopnika državnih interesov po smislu naše finančne prokurate. Ako bi resno mislili na zgradbo tega instituta po francoskem vzorcu, bi morali zadevnim določbam seveda nakazati primerno mesto iz v u n kazenskega postopnika, bodisi v našem, bodisi v posebnem zakonu.

Pri svojih izvajanjih se držim vobče legalnega reda. To ne izključuje, da razpravljam o stvareh, o katerih se da zaeno razpravljati, samo na tistem mestu, kjer se nahaja sedes materiae. Kolikor izražam tudi svoje mnenje, se isto nanaša večinoma na take predloge, ki sem jih uveljavljal že prilikom posvetovanja, s katerimi pa nisem prodril. So pa tudi take pripombe, ki jih uveljavljam na tem mestu prvič, ker mi je bil prvi del ref. načrta vročen stoprv par dni, drugi del pa celo šele dan pred mojim odhodom k beograjskim sejam, in vsled tega načrta ni bilo moči proučiti nemoteno in temeljito, kakor bi bilo potrebno. Ni čuda, da sem — in menda se je to pripetilo tudi drugim članom — prezrl tupatam nedostatek, ki sem ga zapazil šele sedaj, ko poročam o načrtu. Kjer svojemu odvojenemu nazoru nisem pripisoval posebne važnosti in sem se zaradi tega že na sejah konformiral mnenju večine, ga na tem mestu ne navajam več. Sploh je treba poudariti, da je načrt (in je moral biti) na številnih mestih rezultat kompromisa, vendar vobče takega, da se pač nobenemu članu ne more očitati pomanjkanje znanstvenega prepričanja. Vsakokratna manjšina se je udala redno le, ako mnenje večine ni poseglo v sistem in načela, ki jih je smatrala za nedotakljiva. S hvaležnostjo pa moram ugotoviti, da so sledili srbski člani redakcijske komisije našim izvajanjem z razumevanjem naših želja in potreb in da so prav pogostoma z vprav znanstveno objektivnostjo žrtvovali marsikatero udomačeno in njim ljubo posebnost v korist celokupnosti.

In tako je kom. načrt delo, ki sicer tudi sedaj še nikakor ni dovršeno — *il faudrait des Dieux pour donner les lois aux hommes* —, ki pa je vendarle sposobno, da služi kot trdna podlaga podrobnemu kritičnemu razmotrivanju s strani širše strokovne javnosti in menda tudi dokončnemu tekstiranju.

I. odsek: Sodišča.

V »Občih pravilih«, ki uvajajo prvi odsek in obsegajo §§ 1 do 3, našteva zakon predvsem vsa redna sodišča, ki »vrše sodstvo (izrekajo pravo)⁷⁾; to so okrajna, okrožna,

⁷⁾ Še v ref. nač. je stalo s a m o »*izriču pravdu*«. Ko sem temu izrazu očital, da je preozek, in predlagal dikcijo »*vrše sudbenost*«, so kazali na

trgovinska, velika sodišča (sedanja višja deželna oziroma apelacijska sodišča oziroma banski stol) in vrhovno sodišče (sedanja stol sedmorice oziroma kasacijsko sodišče) (§ 1, odst. 1). Glede nazivanja sodišč je pripomniti, da se imenujejo okrajna sodišča, ki izvršujejo sodstvo v političnem okraju (»srezu«) (§ 4), »sreski sudovi«, naziv, ki pa se mu je pristavilo v naslovu poglavja, ki obravnava ta sodišča, ime »kotarski sud«, in sicer z ozirom na hrvatske pokrajine v svrhu kontinuitete z dosedanjo terminologijo. Za Slovenijo in Dalmacijo je novo, da izginejo sedanja deželna sodišča. To je samoumevna posledica nove upravne organizacije, ki pozna samo oblasti in okrožja (§ 95 ustave). Trg. sodišča so našemu načrtu poznana samo v obliki in s funkcijo zbornih sodišč (§§ 28 in 31), to v nasprotju k ref. nač. (§§ 27, 28), ki je še predvideval tudi okrajna trgovinska sodišča za vsa mesta, v katerih se nahajajo posebna trgovinska (zborna) sodišča. O nazivu velikih sodišč, ki ima svoj rojstni kraj v Črni gori (Podgorici), in o nazivu vrhovnega sodišča sem že govoril uvodoma. Naziva nista bila sprejeta brez boja. Kako previden mora biti zakonodavec zlasti pri tekstiranju konstitucije, naj osvetljuje zgodbica, da se je hotelo, naj se izvaja iz nazivov »kasacijsko« in »apelacijsko« sodišče, katerih se poslužuje ustava v §§ 110, 111 in drugod, ne samo to, da morajo ta sodišča ista naziva obdržati tudi v našem zakonu, marveč celo daljnosežna konsekvence, ki bi bila naravnost usodepolna, da se je treba namreč držati tudi funkcij, ki jih izražata ta dva naziva, torej predvsem tudi konsekvence, da izvršuj kasacijsko sodišče samo formalno, kasacijsko sodstvo (moyens de cassation), in da ne sme nikdar odločiti v stvari sami (au fond). Izvajanje takih konsekvenc smo odklonili. Da se pa odstrani vsak dvom, da gre pri vrhovnem in velikem sodišču našega zakona za tista sodišča, ki jih imenuje ustava kasacijsko oziroma apelacijsko sodišče, do-

---

ustavo in na opasno nespornost, ki bi utegnilo nastati zlasti glede zaščite, ki jo uživajo sodišča po čl. 109, odst. 1. ust. »u izricanju pravde«. Da se radi ustave ne odrečemo pravilnemu splošnemu izrazu, hkratu pa pojasnimo, da uživajo sodišča (pravzaprav sodniki!) posebno zaščito ustave pri izvrševanju sodstva sploh, se je rabil točni izraz »vrše sudbenost«, v oklepajih pa dodalo »izriču pravdu«.

dale so se v oklepajih tudi označbe ustave v vsakem prvem paragrafu, ki govori o teh sodiščih ex professo.

Omenjena sodišča izvršujejo redno sodstvo (beseda »redovno« je v § 1, odst. 1 bržkone pomotoma izostala; deln. nač. jo še ima), »kolikor ni s posebnimi zakoni pridržano drugim oblastvom, ustanovam ali posebnim sodiščem«. Kot primer za taka »posebna sodišča«⁸⁾ se navajajo občinska sodišča, »ločena od občinske uprave« (§ 1, odst. 2).⁹⁾ Sem spadajo pa — vsaj po trenutnem stanju zakonodavstva — tudi naša obrtna sodišča po zakonu od 27. novembra 1896, drž. zak. 218, in hrvatski »mjestni sudovi« po zakonu od 3. oktobra 1876 Sb. 87. Naših občinskih posredovalnih uradov po zakonu od 21. septembra 1869, drž. zak. 150, ni prištevati »drugim oblastvom, ustanovam ali posebnim sodiščem« v smislu § 1, odst. 1, ker ne izvršujejo nobenega sodstva. Pač pa spadajo v to skupino naša politična oblastva prve stopnje, kolikor jim je pridržano še sedaj sodstvo v nekaterih sporih, kolikor smejo na prim. po naredbi notr. min. od 7. decembra 1856, drž. zak. 224, soditi o sporih med službodajalci in službojemniki, dokler traja službeno razmerje in 30 dni po njega prestanku itd. (glej pripombe k § 1 sod. prav. v Manzovi izdaji², 1915), in enako tudi

⁸⁾ Izraz »posebna sodišča« morda ni povsem umesten. »Posebno« je nasprotje »splošnega«, ne pa »rednega« (prim. § 1, odst. 1, in glavni naslov nad § 4). Posebna sodišča so pravzaprav sodišča, ki izvršujejo »posebno« sodstvo, kakor na prim. trgovinsko, pomorsko sodstvo. V tem pomenu je izraz tudi zgodovinsko upravičen (Canstein, Oest. ZivPR v Leske-Loewenfeld III, 1², 46, op. 3) in ga rabi tudi II. ref. nač. cpr. (na prim. v § 2, odst. 2). Nasprotje »rednega« bi bilo »izredno«. Vendar se tudi ta izraz ne zлага povsem s pojmom, ker bodo občinska sodišča na omejenem pravnem ozemlju »redno« sodila, pred vsem tam, kjer obstoje že sedaj. Iz istega razloga tudi »izjemna sodišča« niso. Kar jih razločuje od rednih sodišč je v istini to, da niso državna in s sodniki-strokovnjaki zasedena, temveč nedržavna (občinska) in laiška sodišča. Mislim pa, da izraz na tem mestu ni posebne važnosti, ker je pač jasno, za kaj gre. Zato bi se mu ne protivil.

⁹⁾ Kar zakon dekretira, je — vsaj če motrimo sedanji ustroj srbskih občinskih sodišč — pač želja, ki se bo težko dala uresničiti. Že Ihering pravi (Zweck im Recht, I, 304): »Die Scheidung der Rechtspflege von der Verwaltung muß, wenn sie ihres Zweckes völlig sicher sein soll, eine äußere nach Personen und Behörden sein.«

razsodišče po zakonu o pokojninskem zavarovanju nameščenec za Slovenijo in Dalmacijo od 12. maja 1922, Sl. N. 125. Za vso kraljevino pristojna »posebna sodišča« pa so na prim. uprava za zaščito industrijske svojine oziroma njeni odbori po zakonu od 12. februarja 1922, Sl. N. 69, sodišča delavskega zavarovanja po zakonu od 14. maja 1922, Sl. N. 117, razsodišča po zakonu o stanovanjih z dne 30. decem. 1921, Sl. N. 41, in po zadevnem pravilniku od 29. novembra 1922, Sl. N. 273, itd. Za vsa ta oblastva, ustanove in posebna sodišča po uzakonitvi načrta gotovo ne bo obstanka. Vprašanje, ali se naj obdrže partikularnopravne kompetence in katere, še ni bilo predmet posvetovanja; odgovor pa spada med prehodne določbe (VII. odsek načrta). To velja zlasti tudi za duhovna oziroma cerkvena sodišča v Srbiji in na Hrvatskem.^{9a)} Rešitev ne bode lahka; saj igrajo pri tem vlogo ne samo materialnopravne določbe (prim. skeptična izvajanja Ž. P e r i ć a v Revue Internationale de Sociologie, Juillet-Aout 1922, 364 sl.), temveč tudi javnopravni (cerkvenopravni), meddržavni in obče politiški vidiki.

Sodišča (po I. in II. nač. s a m o vrhovno sodišče, čl. 71) izrekajo razsodbe v imenu Kralja; določba, ki je vsaj na videz že obsežena v čl. 48 ustave, ki pa se reproducira v § 2. To je bilo potrebno že z ozirom na dodatek. Večina je bila namreč mnenja, da veljaj isti predpis tudi za sklepe (rešenja) v s a j vrhovnega sodišča,¹⁰⁾ kar se je moralo izreči seveda posebej.

^{9a)} Po nemškem GVG., po katerem so vsa sodišča državna sodišča, nima izvrševanje duhovnega sodstva »v posvetnih zadevah« (prim. § 1588 n. d. z.) nobenega »državlanskega učinka« (§ 15).

¹⁰⁾ In sicer za vse sklepe, čeprav je ta formula potrebna tudi po sedaj v Srbiji veljavnih predpisih samo za »rešenja« v spornih stvareh (z nadaljno omejitvijo na kasacijsko sodišče). Glede razširitve na sklepe vrhovnega sodišča, ki jo je izvršila šele redakcijska komisija, je po mojem vtisu vplivala netočno tolmačena določba čl. 48, 2. odst. ustave, po kateri se razsodbe in sklepi (»rešenja«) sodišč (brez izjeme!) ne samo izrekajo, temveč tudi izvršujejo v imenu kralja. Tu se pač ni upoštevalo, da je izvrševanje sodstva (odločanje in eksekucija) v imenu kralja, torej jurisdikcija, in odpravljanje sodnih odločb, t. j. ekspedicija dvoje različnih pojmov. Prvo je materialnopravna posledica ustavopravne teze, da je suveren hkratu vrhovni sodni gospod (kajpada ne več vrhovni sodnik), drugo je opravilo zgolj formalnega

Jaz se za to določbo nisem mogel ogreti; svečanost naj obdaja samo najvažnejše odločbe, to so sodbe. Po sedanjem § 2 bode izdajalo vrhovno sodišče v svečani obliki tudi sklepe brez posebnega pravnega pomena in brez posebne važnosti za stranke (na prim. o odmeri advokatskih pristojbin v smislu §§ 49 in 27, št. 2 in 7, ali o pritožbah proti osobju sodne pisarne ali proti služiteljem v smislu §§ 49 in 27, št. 17). S tem, da je slovesna oblika razširjena tudi na take sklepe, se njena vrednost le zmanjšuje.¹¹⁾ Nadejam se, da bodo pristopili mojemu mnenju še drugi pisatelji, ter da se končno vendarle vzpostavi besedilo § 2 del. nač. z malo izpremembo, ki je utemeljena takisto v ravnokar omenjenih razmotrivanjih. Potemtakem se naj glasi § 2 približno tako-le: »Vsi *redovni* sudovi izriču *presude* »U ime Njegovog Veličanstva Kralja«. Menim, da se naj uporaba svečane formule kolikor moči omeji, ne samo objektivno, temveč tudi subjektivno; v poslednjem pogledu na redna sodišča. Branitelji občinskih sodišč bodo morda ugovar-

značaja. Ta dva pojma sta se tu konfundirala. V čl. 48, odst. 2 ustave gre po mojem pojmovanju za materialn opravn stavek in ne za formo, v kateri je treba izdajati in »izvrševati« (!) rzsodbe in sklepe. To izhaja iz besede »izvršuju« in iz pristavka »na osnovu zakona«. Oboje ima smisel samo tedaj, ako se tolmači določba tako, da se vrši vse sodstvo v imenu kralja. Ni pa s tem rečeno, da mora vsaka »presuda« in vsako »rešenje« začeti s formulo »U ime Njegovog Veličanstva Kralja«. Povsem drugače § 2 našega zakona, čigar besedilo ne dopušča niti najmanjšega dvoma, da gre tu izključno samo za formo, glede katere ustava ničesar ne določa in glede katere imamo torej še zmeraj proste roke.

¹¹⁾ Tudi v Avstriji ni veljala v tem pravcu za vrhovno sodišče nobena izjema (§ 29 statuta: »Die Urteile aller Senate tragen die Überschrift: Im Namen Seiner Majestät des Kaisers«). Dejanski so se izdajali brez te formule celo razveljavljajoči sklepi glede prizivnosodnih r a z s o d b in odločbe, s katerimi se je dokončno zavrnila pritožba radi ničnosti v nejavni seji po §§ 4 in 6 novele h kpr. z dne 31. decembra 1877, drž. zak. 4 iz l. 1878. Le v slučaju § 5 navedene novele, v kateri se ničnostni pritožbi takoj v nejavni seji ugodi, hkratu pa prvostopna sodba razveljavi in stvar vrne prvemu sodišču v svrhu ponovnega razpravljanja in presojanja, so se izdajale odločbe v obliki rzsodbe, torej z uporabo svečane formule, vendar brez navedbe članov senata. Naj se mi ne očita, da je vse to brezpomembno. Pomembno je, če se brezpomembni stvari pripisuje pomembnost kakor v § 2. Zato ne more biti brezpomembno, če se to ugotovi z namenom, da se doseže ravnotežnost med pomembnostjo in formo!

jali, ker so ta sodišča, dasi izdajajo končne rzsodbe, označena kot posebna sodišča. (Hrvatska »krajna sodišča« na prim. izrekajo svoje »rješitbe« v imenu Kralja, § 19 gori cit. zak. iz l. 1876, Sb. 87!)

Dolžnost vseh sodišč, da drugo drugemu daje pravno pomoč v službenih poslih, je sicer ustanovljena tudi v §§ 36 sl. kom. nač. cpr. in v §§ 486 sl. nač. k. pr. r.; ker pa veljaj to načelo kajpada splošno, osobito tudi za izvršilno in nesporno sodstvo, se je sprejelo tudi v naš zakon (§ 3).

1. Okrajna sodišča.

Na prvem mestu (v §§ 4 do 13) se bavi načrt z okrajnimi sodišči.

Okrajna sodišča so za Srbijo novost. Tam imajo poleg občinskih sodišč t. zv. »prvostepene sudove«, katerih krajevno sodstvo se razteza praviloma na več političnih okrajev (srezova), in ki so zborna sodišča, sestavljena približno tako kakor naša zborna sodišča prve stopnje.

§ 4 kom. nač. predvideva praviloma za vsak politični okraj eno okrajno sodišče, čigar sodstvo se razteza redno na vse upravno področje okraja. V izjemnih slučajih pa more pravosodni minister na podlagi mnenja pristojnega velikega sodišča in pristojnega upravnega oblastva (torej oblastne samouprave, čl. 96, št. 12 ustave) dodeliti dele enega upravnega okraja drugemu sodnemu okraju, prevelike upravne okraje razdeliti na dva ali več sodnih okrajev, dva ali več manjših upravnih okrajev spojiti v en sodni okraj; toda vse to v mejah istega sodnega okrožja (§ 5, odst. 1). Ali je poslednja omejitev v tej obliki potrebna in prikladna, ne morem presoditi. § 2 avstr. zakona od 11. junija 1868, drž. zak. 59, čigar veljavnost § 48 o. z. izrečno potrjuje, ne pozna te omejitve. Vsekako blagodejna pa se mi zdi načelna utesnitev, ki jo ustanavlja 3. odstavek § 5, da se namreč v krajih, kjer okrajna sodišča že obstojajo, ne sme brez potrebe poseči v dosedanjo teritorialno razdelitev. Krajevne in zlasti prometne razmere pa se morejo izpremeniti tudi tako, da priporočajo preložitve sedeža okrajnega sodišča. Da sme minister odrediti tudi tako prelo-

žitev, v § 5 ni rečeno, pa bi bilo umestno, da se to zgodi. Glasom 2. odstavka § 5 more končno pravosodni minister v mestih z večjim številom prebivalstva po potrebi ustanoviti tudi več okrajnih sodišč in enemu ali drugemu poveriti izvestno sodstvo (na prim. sodstvo izvršilnega sodišča). Vendar se imenujejo vsa ta sodišča, tudi v mestih, brez izjeme »okrajna sodišča« (»sreski sudovi«). »Gradski sudovi« in »sreski gradski sudovi«, kakor jih imajo ponekod v Srbiji in od katerih je prve predvideval še deln. nač., so že ref. nač. nepoznani.

Glede delokroga nam pove § 6,¹²⁾ da vrše okrajna sodišča prvostopno sodstvo v državljskih spornih in nespornih, v izvršilnih in kazenskih stvareh po določbah zadevnih postopnikov. Izrečno je tudi ugotovljeno, da vodijo zemljiške (baštinske, hipotekarne) knjige, kolikor ta posel ne spada v delokrog okrožnih sodišč, to je, kolikor ne gre za državne, oblastne, okrajne in občinske nepremičnine ali za veleposestva, ki se raztezajo na več sodnih okrajev (§ 15, odst. 4), in za rudnike, in kolikor ni pristojno okrožno sodišče v Beogradu, to je kolikor ne gre za železnice in javne kanale (§ 16).¹³⁾ V ravnokar označenih mejah vrše okrajna sodišča sploh vse realno sodstvo. Podrobne določbe o funkcijah, podsondnosti in pristojnosti so pridržana bodočemu civilnopravnemu redu (ki bode obsegal tudi določbe sedanjega našega sodnega pravilnika) in drugim posebnim zakonom (§ 6, odst. 3), zlasti torej kazenskemu in nespornemu postopniku.

¹²⁾ §§ 6, 15, 16, 29, 33 in 42 seveda nočejo, da podajajo določbe o stvarni pristojnosti, ki spadajo po našem mnenju v postopek, ker urejajo pota, po katerih je strankam moči zasledovati svoje pravne interese. Pristojnost ni zadeva notranje ureditve sodišč. Pač pa mora organizacijski zakon vsebovati predpise, iz katerih je razvidno, katerim glavnim funkcijam so posvečene poedine vrste sodišč. To funkcionalno stran sodstva poedinih sodišč nam razjasnjujejo ravnokar citirani paragrafi, ki jih je, izvzemši § 42, komisija uvrstila v zadnjem trenutku.

¹³⁾ Izvzete torej niso zemljiške knjige, ki se vodijo o zemljiščih, ležečih v področju mesta na sedežu okrožnega sodišča. Zadevne knjige bo tudi vodilo okrajno sodišče na sedežu dotičnega okrožnega sodišča enako kakor zemljiške knjige glede zemljišč, ki leže v mestni okolici. Ta določba se sicer ne ujema s sedanjim § 118, št. 2 sod. prav., po katerem vodijo te zemljiške knjige zborna sodišča (istotako kakor po § 48, odst. 2

* Pri okrajnih sodiščih vrše sodstvo sodniki poedinci (§ 7), določba, ki za nas ni nič novega, zoper katero pa se je pojavil s strani združenja beograjskih pravnikov odločen odpor. To je naravno, ker se s to določbo v zvezi z novim postopkom prav znatno povečata obremenitev in odgovornost sodnika prve stopnje v primeri s sedanjim stanjem. Bodoča »justitia parata« bode sodniku poedincu brezdvomno povzročala podvojene težkoče. Vendar je vladala v tem oziru v komisiji sami popolna soglasnost, ki je tudi glavni argument protivnikov — nezaupanje srbskega naroda v sodnika poedinca — niti najmanje ni kalil. To je zelo razveseljivo dejstvo. Pozdravljam monokratsko sodišče ne samo iz procesualnih in fiskalnih razlogov; vidim ravno v njem vprav najučinkovitejše sredstvo za kvalitativno dviganje sodniškega stanu v onih pokrajinah, kjer je vsled vojne trpel tudi kvantitativno. Številne zadrege in zmote, ki se spočetka pač ne bodo dale preprečiti, bodo rodile v doglednem času samozavestnega sodnika, ki bo smotreno vodil razprave in znal spretno uporabljati tudi materialno pravo. O tem sem uverjen. In ta cilj je vreden žrtev, ki jih bosta morala doprinesti justica in občinstvo v prvih letih po uzakonitvi novih zakonskih načrtov.

Na čelu okrajnega sodišča je »starešina« (predstojnik), ki ga imenuje pravosodni minister (§ 8, odst. 1). Vpraša se, ali je določba o imenovanju po ministru združljiva s § 66, odst. 1 kom. nač., s čl. 6, odst. 1 sod. zak. in čl. 27, odst. 2 v zvezi s čl. 9, odst. 2 sl. prag., po katerih se imenujejo tudi sodniki okrajnih sodišč s kraljevim ukazom. Moči je misliti, da minister okrajnemu sodniku, ki je že postavljen s kraljevim ukazom, starešinstvo samo podeljuje. Tako tolmačena določba § 8 bi ne bila v protislovju z navedenimi določbami, pač pa po mojem mnenju nepraktična. Vsekako bi se moral v tem primeru § 8

hrv. gradj. sudovnika v zvezi s § 9 zak. z dne 21. novembra 1874, Sb. 55, ter § 7 zak. z dne 5. avgusta 1884, Sb. 24). Ne najdem pa tehtnega razloga, ki bi zahteval, da se zemljiške knjige na ta način raztrgaajo, in hkratu ustanovi dvojna realna podsodnost (za zemljiške knjige in za zemljiško-knjižne spore kakor po § 81 in § 49, št. 1, 3, 4 sod. prav. ter § 118, št. 2 sod. prav.). Zato zagovarjam pristojnost okrajnih sodišč. Ako bi pa vendar hoteli ščititi pravno kontinuiteto, bi kazalo, da se primerna določba pristavi § 15, odst. 3., ki govori o zadevnem delokrogu okrožnega sodišča.

smislu primerno jasno formulirati. Ako pa naj znači »postaviti« toliko kakor »imenovati«, bi se moral ali dotični pasus § 8 prilagoditi določbi § 66 in citiranim paragrafom sod. zak. in sl. prag. ali pa poslednji paragrafi določbi § 8. Glede na modus imenovanja drž. nameščencev, ki je pri nas prišel sploh v navado, menim, da obvelja prva alternativa. Glede naziva pripominjam, da se imenuje po kom. nač. samo predstojnik okrajnega sodišča »starešina«; predstojniki zbornih sodišč imajo naslov »predsedniki«. Predstojnik vodi okrajno sodišče (§ 8, odst. 1) in skrbi za to, da se posli izvršujejo v redu (§ 9, odst. 1). On imenuje pisarje v n a š e m smislu (»prepisarje«, torej mundante ali diurniste, najnižjo vrsto začasno nameščenih pisarniških zaposlencev, ki v smislu zakona ne štejejo za pisarniško osebje) in služitelje okrajnega sodišča (§ 8, odst. 4). Tudi ta določba se ne bo držala, ako ostane pri (sila okorni) določbi čl. 27, odst. 3 sl. prag., po kateri bi imel pravico imenovanja tudi glede teh najnižjih nameščencev resortni minister. Kako je stvar urejena po načrtu zakonodavnega odbora, mi ni znano. Z ozirom na utrjano pojmovanje centralizacije pa domnevam, da tudi ta načrt sl. prag. ni prinesel v tem oziru zaželjenega napredka.

Poleg predstojnika ima vsako okrajno sodišče potrebno število okrajnih sodnikov, sodniških pomočnikov (to so po § 67, odst. 1 sekretarji in pristavi), pisarniških uradnikov in služiteljev (§ 8, odst. 2). Vrsto in število tega osebja določa pravosodni minister na predlog pristojnega velikega sodišča (§ 8, odst. 3). Porazdelitev poslov med sodnike in ostalo sodno osebje odreja predstojnik koncem vsakega leta s pismeno naredbo, ki se nabije na sodni deski. Pri tem mora skrbeti, da bodo sodniki enakomerno zaposleni, in da se vsakemu sodniku tudi določi njegov namestnik.¹⁴⁾ Od te porazdelitve poslov, ki

¹⁴⁾ Da predstojnik pri tem tudi sicer ne more postopati poljubno ali samovoljno, se razume samo ob sebi in izhaja pač tudi iz določbe § 9, odst. 2, po katerem je porazdelba poslov podvržena pristanku predsednika okrožnega sodišča. Vendar bi ravno z ozirom na v tekstu povedano ne bilo odveč, ako bi se sprejel še dodatek v smislu § 26, odst. 1 i. f. o. z., da namreč pravosodni minister ustanovi načela, katerih se je treba držati pri razdelbi poslov (prim. §§ 17 do 20 posl.).

jo sme predsednik okrožnega sodišča, če treba, izpremeniti, sme predstojnik odstopiti vobče le tedaj, ako se izprazni mesto okrajnega sodnika, ali se pokaže, da je preobremenjen, toda tudi v teh slučajih samo po predhodni privolitvi predsednika okrožnega sodišča (§ 9). Tu se čuti dih reforme. Starodavne »manipulacije« in njenega zlega vpliva na poslovanje ni več. Pozornost ne bo več koncentrirana na formalno odstopanje spisa iz oddelka v oddelek; ravnanje s spisi se vrši skoraj avtomatično. Predstojniku se ni treba več baviti dan na dan z dodeljevanjem poslov sodnikom in pisarni; posvečati se more višjim nalogam judikature in uprave v ožjem smislu. In kar je predvsem neprecenljive vrednosti: s trajno, samovoljni izmaknjeno razdelbo poslov je pravzaprav šele dejanski zajamčena neodvisnost sodnika. Decentralizacija in samostojni sodni oddelki s svojimi pisarniškimi oddelki utrjujejo ne le neodvisnost samo, temveč tudi zavest sodnika in stranke o neodvisnosti, vsled tega tudi zaupanje občinstva v pravosodstvo. Mi Slovenci, ki uživamo dobrote justične reforme že petindvajset let, se niti ne zavedamo več, kaj pomeni načelo stalnih oddelkov in senatov in strogo izvajanje tega že v § 18 k. p. r. izraženelega, a do procesne reforme dejanski le malo upoštevanega načela. Čutili pa bodemo tudi mi posledice vpejljave tega principa, čim se ga bodo držala vsa sodišča naše države. Samoumevno pa se to načelo ne da izvesti do skrajnih konsekvenc. In tako je le naravno, da je recipirana tudi v našem zakonu (§ 10) določba § 26, odst. 3, o. z., po kateri pravoveljavnosti službenega posla zbog tega ni moči izpodbijati, ker ga je obavil sodnik, v čigar delokrog ta posel ne spada po letni razdelbi poslov.

Kakor že omenjeno, ima predstojnik dolžnost, brigati se za redno izvrševanje poslov (§ 9, odst. 1). Njemu pristoji zlasti tudi službeni nadzor nad pisarniškimi osebjem in nad služitelji, sporazumno s sodnikom, kojemu je nameščenec dodeljen (§ 82). Tudi to utrjuje moč in ugled sodnika poedinca. Določbi §§ 9 in 82, ki se nanašata pač obedve na službeni nadzor, sta le navidezno v nesoglasju s § 94, odst. 1, ki daje pravico in dolžnost neposrednega uradnega nadzora nad okrajnimi sodišči o k r o ž n i m sodiščem in njihovim predsednikom.

Po mojem mnenju je jasno, da je moči § 94, odst. 1 tolmačiti le tako, da gre tam za službeni nadzor nad okrajnimi sodišči kot takimi in seveda tudi njihovimi predstojniki, ne pa za neposredni nadzor nad okrajnimi sodniki in njihovim poslovanjem. Ker pa je predmetni pasus § 9 nekoliko drugače formuliran kakor ustrezni § 19, ki se bavi s predsednikom okrožnega sodišča, bi že iz tega razloga priporočal, da se da prvega odstavku § 8 jasnejše in izraževanju zakona bolj ustrezajoče besedilo; najbolj konformno § 19. Potemtakem bi se 1. odstavek § 8 glasil tako-le: »Starešina sreskog suda upravlja sudom *i vodi nadzor nad sudskim osoobljem, njegovim radom i vladanjem*« (prim. enako stilizacijo §§ 36 in 45). Kot drugi odstavek bi sledila določba o imenovanju, ako naj sploh ostane pri njej.

Določbe, ki se nanašajo na postopanje, če so zadržani predstojnik ali drugi sodniki (§§ 11 in 12), se ujema vobče z določbami § 27 o. z. in § 6 posl. Tudi tem določbam je zvezda vodnica pravilo, da bodi namestnik že v naprej in stalno določen, torej zopet pravilo v prid neodvisnosti sodnika. Predstojnika namestuje najstarejši sodnik po činu (§ 11, odst. 1). Iz splošne formulacije se sme sklepati, da ga zastopa v dvomu ne samo v njegovem posebnem poslovanju kot predstojnika, temveč tudi v njegovih sodniških funkcijah, ako v letni razdelbi poslov ni drugače odrejeno. Ostali sodniki se substituirajo po letni razdelbi poslov (§ 9, odst. 1). Iz singularja »*ko će* ovoga zameniti« se da posneti, da se določa za enega sodnika praviloma samo en substitut. To izrazovanje se mi zdi boljše nego formulacija § 27, odst. 1 o. z., ki uporablja množino; to pa zopet z ozirom na princip neodvisnosti. Kajti več substitutov nam dejanski lahko pokvari vso teoretično zajamčeno stanovitnost in trajnost poslovne razdelbe. V nečem pa se razločuje naš zakon od avstrijske predloge bistveno, namreč v določbi § 11, odst. 2, ki ni kongruenten odgovarjajočemu § 27, odst. 2 oziroma § 46, odst. 2 o. z. Ako namreč pri okrajnem sodišču ni sodnika, ki bi mogel namestovati predstojnika ali drugega okrajnega sodnika, (torej v primeru, da je sodišče zasedeno samo z enim sodnikom, ali da so vsi namestniki zadržani), sme predsednik okrožnega sodišča

odrediti, da namestuje zadržanega predstojnika ali okrajnega sodnika eden izmed sodnikov okrožnega sodišča, bodisi za poedini slučaj, bodisi za določeno dobo.¹⁵⁾ Brez privolitve dotičnega sodnika pa to namestovanje ne sme trajati dalje od šest tednov¹⁶⁾ v enem koledarskem letu.¹⁷⁾ Lege non distinguente ima predsednik to pravico ne samo glede na okrajna sodišča na sedežu okrožnega sodišča, temveč tudi glede ostalih okrajnih sodišč svojega okrožja. Sodnik okrožnega sodišča v Mariboru bo moral torej na substitucijo k prav oddaljenemu okrajnemu sodišču v Prekmurje, čeprav morda sosedno okrajno sodišče kakšno moč za kratko dobo lahko pogreša. Mislim, da bi kazalo ustanoviti še možnost namestovanja po sodnikih drugih, zlasti bližnjih okrajnih sodišč, namestovanje, ki bi ga bilo priporočati celo v prvi vrsti, kolikor ne gre za substitucijo pri okrajnem sodišču na sedežu okrožnega sodišča. Ta možnost je v o. z. predvidena (§ 27, odst. 2), ki razen tega določa — takisto v nasprotju z našim zakonom —, da spada odreditev substitucije v delokrog predsed-

¹⁵⁾ Tudi tu ne bo zadržka, da se določajo namestniki za primer potrebe že v naprej o priliki letne razdelbe poslov.

¹⁶⁾ Če se pomisli, da določbe, podobne določbi § 25, odst. 2 o. z., v našem zakonu ni, se bo moralo priznati, da je ta rok prekratko odmerjen. Po avstrijskem pravu (§ 46, odst. 2 o. z. in § 49, odst. 2 discipl. zak. z dne 21. maja 1868, drž. zak. 46) začasna uporaba proti uradnikovi volji ne sme trajati dalje kot šest mesecev; in tudi ta omejitev velja samo, ako gre za substitucijo izven uradnega sedeža, ne pa tedaj, kadar gre za substitucijo pri drugem sodišču v istem kraju. Ta rok se mi zdi vsekako bolj prilagoden službenim potrebam. Nadaljnja omejitev § 49 discipl. zak., da se zahteva za supliranje izven območja višjega sodišča takisto poseben pristanek zadevnega sodnika, glede sodnikov okrajnih sodišč ni potrebna, ker bi odredil substitucijo pri teh sodiščih predsednik okrožnega sodišča oziroma — po mojem predlogu — predsednik velikega sodišča, vsled česar se razume samo ob sebi, da se uporaba izven območja teh sodišč sploh ne more odrediti. Ali izčrpajo § 11, odst. 2 in moji v tekstu podani predlogi vse možne konstelacije, trenutno ne morem presoditi. Stvar praktikov bode, da izrazijo o tem svoje mnenje. Za okrožna sodišča imamo posebno določbo § 23; glede velikih sodišč pa in vrhovnega sodišča pogrešam podobno določbo.

¹⁷⁾ Dodatek »v enem koledarskem letu« je preventivna odredba proti morebitnem ogibanju zakonu po ponovitvi ali podaljšanju z novim dekretom, ki jo smatram za napredek v primeri k avstrijskemu zakonu.

nika drugo stopnega zbornega sodišča. Tudi to smatram za umestnejše, ker ima predsednik velikega sodišča neprimerno več osebja na razpolago in je tudi osebno na stvari desintereziran, dočim je predsedniku okrožnega sodišča, ki naj žrtvuje enega svojih sodnikov, predvsem korist njegovega sodišča na srcu. Odločilno pa se mi zdi, da disponira predsednik drugostopnega zbornega sodišča lahko z osebjem okrajnih sodišč, ležečih izven okrožja pristojnega okrožnega sodišča, izmed katerih leži včasih eno ali drugo geografično ali prometno dotičnemu sodišču bližje, kakor najbližje okrajno sodišče istega okrožja. Važno se mi zdi končno, da se zasigura substitutu zakonita odškodnina (potni stroški, dnevnice itd.), kar izrekata § 46 odst. 3 o. z. in § 49 odst. 1 avstr. disc. zak. *expressis verbis*, kar pa pogrešam v našem § 11, odst. 2. Iz teh razlogov zagovarjam veliko sodišče kot odredujoče oblastvo, dalje določbo, da se upoštevajo pri substituciji tudi sodniki okrajnih sodišč, in sicer tudi takih, ki leže izven območja nadrejenega okrožnega sodišča, in izrečno določbo o zakoniti odškodbi. Naj pa bo določba taka ali taka: vsekako je neobhodno potrebna, zlasti z ozirom na okrajna sodišča z enim samim sodnikom. Da bi nasprotovala načelu nepremestljivosti, izraženemu v čl. 112, odst. 3. ustave in čl. 24, odst. 1 sod. zak., je odločno zanikati. Kajti prvič tu sploh ne gre za premeščenje v tehniškem smislu, kar je bilo v Avstriji celo z zakonom izrečeno (§ 49, odst. 1. disc. zak. z dne 21. maja 1868, drž. zak. 46); saj obdrži sodnik svoje mesto. Drugič pa smo in bomo opetovano primorani, da pojmujeemo izreke ustave le kot programatične izraze načel, ki čakajo še izvedbe po izvršilnih predpisih in ki dopuščajo tudi izjeme, kakor vsako pravilo.¹⁸⁾ Drugače razlagana, bi bila ustava resna zapreka preustrojitvi sodišč, kar nam predočuje na prim. tudi § 101 našega zakona (glej VII. odsek tega spisa), in kar je upošteval pravilno tudi

¹⁸⁾ Zaradi tega tudi ni moči govoriti o derogaciji veljavnih zakonov po ustavi, dokler ni izvršilnih predpisov. To sta prezrla II. ref. nač. in deln. kom. nač. cpr., ko sta izločila spore o fidejkomisih in fevdih iz vrste primerov izključne kompetence okrožnih sodišč (prim § 47 II. ref. nač. oziroma § 46 deln. kom. nač. z ustreznim § 50 sod. prav.). Dosledno seveda v teh načrtih tudi ni določbe, podobne § 78 sod. prav. Besede

načrt sod. zak. (prim. čl. 24, odst. 2). Čeprav pa tu ni moči govoriti o nikakšnem premeščenju, bi neomejena možnost poljubne pritegnitve sodnikov k substitucijam pomenila veliko nevarnost za njihovo neodvisnost. Kritika bo morala priznati, da je redakcijska komisija tudi tukaj pokazala, da spoštuje zastavo neodvisnosti. Ali ni šla v tem oziru predaleč v kvar potrebni okretnosti razpoložljivih moči, o tem bodo morali izreči pred vsem predsedniki svojo sodbo. Utegne se pripetiti, da si predsednik ne bo znal pomagati; zlasti ako se rok § 11, odst. 2 ne podaljša. Vprašanje je tudi, ali so vse omejitve (pristanek in dvojno ograničena doba) umestne glede sodnika okrožnega sodišča, ki naj substituirá pri okrajnem sodišču na sedežu okrožnega sodišča. V Avstriji so v tem oziru vse omejitve same ob sebi odpadle z ozirom na določbo § 25, odst. 2 o. z., po kateri so se imenovali vsi sodniki t a k e g a okrajnega sodišča za uradnike nadrejenega zbornega sodišča, in je imel predsednik tega sodišča seveda pravico dodeliti iz tega skupnega staleža okrajnemu sodišču potrebne sodniške uradnike.

Nam znano določbo (§ 28 o. z. in § 28, odst. 1. posl.) prevzema § 12. Za primer odklona (»izuzeča«¹⁹⁾, čigar uteme-

§ 38, odst. 1 ustave »Fidejkomisi se ukidaju« so telo brez krvi, oblika brez vsebine, ravno tako brez lastne moči kakor lutke, ki ožive šele takrat, ko jih vodi večša roka režiserjeva. Nove besede § 38, odst. 1. ustave so mrtve in čakajo režiserja; stari fidejkomisi pa živé, in papirnati sic volo, sic jubeo jih zaman proglašá za mrtve, dokler se ne likvidirajo po zakonitih predpisih, ki jih še ni. Iz tega razloga je po mojem mnenju zgrešena tudi sedanja praksa beograjskega kasacijskega sodišča, ki smatra baje vse že obstoječe fidejkomise za ipso facto razveljavljene in proglašá uživalca brez nadaljnega za neomejenega lastnika. Quo jure? (Prim. tudi odločbi, objavljeni v Arhivu, Knjiga 22 [1922], str. 358 sl.)

¹⁹⁾ O terminologiji toliko: II. ref. nač. cpr. in deln. kom. nač. cpr. rabita v §§ 15 sl. za »odklon« (odklonitev, Ablehnung, recusatio) izraz »izuzeče«, za »izključenje« (izključitev, Ausschließung, exemptio) izraz »isključenje«, za »pristranost« (Befangenheit) pa isti izraz kakor mi. Načrt kpr. rabi menda v svojih §§ 28—39 izraze »isključenje«, »izuzeče« in »pristranost« (prim. Dolenc v Pravnom pregledu, II. 27 sl.). Izraz »pristranost« gotovo ni točen: »Befangen« (suspectus) je lahko tudi kak sodnik, ki je nepristran, to je subjektivno neinteresiran in ki ima najboljšo voljo, biti objektiven. Nimamo pa, se mi zdi, niti mi, niti Srbi in Hrvatje

ljenost pripozna sodnik sam, sme predstojnik, ne da bi izposloval odločbo okrožnega sodišča, poveriti pravno stvar drugemu sodniku, ki v tej stvari ni pravno oviran in takisto sme predsednik okrožnega sodišča pod istim pogojem v primeru, da je predstojnik okrajnega sodišča sam izključen ali pristran, poveriti stvar tistemu okrajnemu sodniku, ki je pozvan, da namestuje predstojnika. Ta določba, (prevzeta tudi v § 64 ogrskega c. pr. r.), skrajšuje in izenostavlja postopek, ki ga sicer predpisuje pravilo §§ 21 sl. deln. kom. nač. cpr. podobno §§ 23 sl. sod. prav. Upravičeno je bila ta določba uvrščena v naš zakon, ker gre za predpis, ki se tiče n o t r a n j e službe. V primeri s § 28 o. z. pa je novost, da mora odklonjeni sodnik osnovanost odklona priznati. To odgovarja izrečnemu besedilu § 64, odst. 4 ogrsk. cpr. in je sedaj tudi po nemškem pravu (§ 45, odst. 2. ZPO. v zvezi s § 62 GVG) communis opinio (S t r u c k m a n n - K o c h, ZPO., § 46, razl. 2. in W a c h, Handb. 344).

§ 13, ki recipira v bistvu § 29 o. z., nanašajoč se na sodne dneve, ni bil sprejet brez boja. Nekateri tovariši iz Srbije so smatrali ta institut odveč, menda zato, ker obdrže občinska sodišča. Menim pa, da bi niti s tega vidika ne bilo previdno, odreči se m o ž n o s t i, da se sodni dnevi odredé. Kajti vprašanje je, kakšno sodstvo bode dodelil občinskim sodiščem zakon, obljubljen v § 99, odst. 2. Po sedanjem delokrogu srbskih občinskih (kakor tudi hrvatskih krajnih) sodišč in vobče po delokrogu, ki je takim sodiščem preodkazan v drugih državah, se sme pač smelo sklepati, da mnogi in važni posli naših okr.

točnejšega izraza. Posebno srečen pa ni po mojem mnenju tudi izraz »izuzeće« za »odklon«, zato, ker v primeri k »izključenju« (dem Ausschlossen sein) premalo ostro poudarja, da učinkuje odklon samo vsled pozitivnega (odklonitvenega) dejanja, in ker bi se obadva izraza ne glede na stvarno podobnost jim ustreznih pojmov lahko zamenjala tudi vsled fonetične sličnosti. Boljši se mi zdi slov. izraz »odklon«, ki ga rabi na nekaterih mestih v obliki glagola (otkloniti, odklonjen) tudi II. ref. nač. cpr. (tako v §§ 454, 474, odst. 1), in ki bi bil v vseh treh narečjih enak. Vsekako pa bi se moral najti terminus, ki nam dopoveduje, da učinkuje ta razlog sodnikovega nesodelovanja le ope exceptionis, da gre torej takorekoč za izpodbojnost, v nasprotju k izključenju, ki učinkuje ipso jure in povzroča ničnost. V poslednjem primeru se je ozirati na zadevni dejanski stan po zakonu, v prvem šele vsled iniciative strank.

sodišč ne bodo spadali v kompetenco obč. sodišč (tako vse kazensko, zlasti pa malodane vse nesporno sodstvo). Prepričan sem, da se izpremeni po prečitanju §§ 57 do 59 posl. marsikateri Savel v Pavla, spoznavajoč, kakšna olajšava je institut sodnih dnevov za občinstvo, posebno še za stranke, ki nikakor niso prepirljive, temveč pridejo v dotiko s sodiščem tekom raznih oficialnih postopkov. Ravno v južnih delih naše kraljevine govore geografične in prometne razmere z a fakultativno uvedbo tega instituta, ki se je v naši pokrajini z dosti ugodnejšimi lokalnimi in komunikacijskimi odnošaji vobče prav dobro obnesel. (Dobro došla bi bila v tem oziru statistika, sestavljena po vzorcu Škerljeve v Sl. Pr. 1922, 137 sl.). Pripomniti mi je, da je za odreditev izrednih sodnih dnevov po predsedniku okrožnega sodišča pogoj sploh izdaje naredbe pravosodnega ministra v smislu § 13. Predsednik okrožnega sodišča torej ne more odrediti niti izrednih sodnih dnevov, ako nedostaje ministr. naredbe (arg. verb.: »Ako je takova naredba izdata«). To v o. z. ni izrečno povedano, pa je pač tako zamišljeno (prim. § 55, odst. 1: »da se v postavijo izredni sodni dnevi«, »wegen Einfügung«, kar kaže, da morajo biti redni že uvedeni). Ker mora poslovnik razen določb o poslih, ki se smejo obaviti na sodnih dnevih, prinesti še druge določbe (prim. zlasti tudi §§ 56, 60, 61 posl. in nar. prav. min. z dne 2. jan. 1902, naredbenik 1), priporočam splošno formulacijo tretjega odstavka § 13, morda tako-le: »Bliža naredjenja o sudskim danima, (naročito o tome, koji se poslovi mogu vršiti na njima), izdaće ministar pravde«. Ako se sprejme ta formulacija načeloma, utegnile bi se med oklepaje postavljene besede sploh izpustiti. (Dalje prih.)

Ustav i žalba protiv pritvaranja.

Dr. Srečko Zuglia, sudija sudb. stola, Vel. Bečkerek.

U naslovu spomenuto pitanje je jedno izmedju najvažnijih procesnih pitanja, što ih vidovdanski ustav rešava drukčije nego li postojeći partikularni krivični postupnici, a naročito